

Hilja-Maria Haavisto

**”VIHOLLISNUOLIEN SATEESSA TYTTÖ TOI
HEIDÄT KAIKKI TAKAISIN ROOMAAN”**

Tytöt Liviuksen historiateoksen kahdessa ensimmäisessä
osassa

TIIVISTELMÄ

Hilja-Maria Haavisto: "Vihollisnuolien sateessa tyttö toi heidät kaikki takaisin Roomaan". Tytöt Liviuksen historiategoksen kahdessa ensimmäisessä osassa.

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto

Historia

Marraskuu 2023

Tutkimukseni osallistuu keskusteluun antiikin nuoruudesta ja hyödyntää lähdeaineistonaan historiallista proosakirjallisuutta, joka on kirjoitettu antiikin Roomassa noin 30 eaa. Tutkimuskohteeni ovat tytöt Titus Liviuksen teoksessa *Ab urbe condita* I-II. Livius oli roomalainen historioitsija, jonka laaja tuotanto keskittyi Rooman mahtavuuden kuvaamiseen. Lähdeaineistossani Livius käsittelee Rooman myyttistä historiaa sekä kaupunkivaltion syntyä ja kasvua. Historiallisen kertomuksen henkilöhahmoina toimii miesten ja naisten lisäksi lapsia ja nuoria, jotka osallistuvat tarinan tärkeisiin käännteisiin. Tutkimuksessani keskityn erityisesti kuvauksiin roomalaisista tytöistä.

Tarkoitukseni on tarkastella tyttöjen rooleja osana *Ab urbe conditan* I-II narratiiveja. Kysyn, millaisissa rooleissa tytöt toimivat, ja minkälaisia antiikin ajattelulle ominaisia asenteita roolit tuovat esiin. Aiheen käsittelyssä otan huomioon, millä tavoilla nuorten roolit ovat riippuvaisia nuorten iästä, sukupuolesta sekä yhteiskunnallisesta asemasta. Tutkin tyttöjen rooleja suhteessa Liviuksen rakentamaan kertomukseen sekä Roomaa kohtaaviin kriiseihin. Kriisit ja poikkeustilanteet nostavat tytöt huomattavalla tavalla Liviuksen narratiivien keskushenkilöiksi.

Tutkimukseni pohjalta tyttöjen toisaalta esimerkillinen ja toisaalta kohtalokas käytös on merkittävä narratiivinen keino, jota Livius käyttää tahtoessaan korostaa kuvaamiensa historiallisten tapahtumien moraalista merkitystä. Pikkulasten rooleja määrittää symbolisuus, kun nuoret puolestaan tekevät suuria valintoja ja vaikuttavat tapahtumiin omalla toiminnallaan. Eritoten tytöt toimivat Liviuksen kerronnassa suurten käännteiden tuojina. Astuessaan sosiaalisten rajojen yli he edustavat poikkeustilaa aiheuttamalla tai ratkaisemalla kriisejä.

Avainsanat: Livius, *An urbe condita*, nuoret, tytöt, Rooman keisariaika, kriisi, narratiivinen analyysi

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -ohjelmalla.

Sisällys

1.	Johdanto	1
1.1.	Tutkimuksen tekeminen	1
1.2.	Liviuksen Ab urbe condita I-II	2
1.3.	Lapsuuden ja nuoruuden käsitteet antiikin Roomassa	5
2.	Tyttöjen esiintymisen areenat – uskonto, sota ja yhteiskunnallinen asema .	7
2.1.	Uskonto ja sota – rajanylityksiä, valtaa ja kontrollia.....	7
2.2.	Yhteiskunnallinen asema – roolin perusta	8
3.	Tyttöjen roolit kriisien keskellä	9
3.1.	Sankari ja esikuva – Cloelia.....	9
3.2.	Tuhontuoja – Horatia.....	10
3.3.	Sosiaalisten rajojen rikkoja, Rooman rakentaja – Rea Silvia	12
4.	Johtopäätökset	15
5.	Lähteet	18
6.	Tutkimuskirjallisuus	18

1. Johdanto

1.1. Tutkimuksen tekeminen

Tutkimuksessani keskityn kuvauksiin tytöistä Liviuksen *Ab urbe condita* -historiateoksen kahdessa ensimmäisessä osassa. Titus Livius (59 eaa. – 17 jaa.) oli roomalainen historioitsija, josta ei yksityishenkilönä tiedetä paljon muuta kuin se, että hän tuli Rooman johtavien sukujen ulkopuolelta.¹ Hänet tunnetaan suurteoksestaan *Ab urbe condita* (Kaupungin perustamisesta lähtien), jossa Livius kuvaa elävästi Rooman vaiheita sen synnystä 753 eaa. aina historioitsijan omaan aikaan asti. Pitkään Livius on ollut koulujen peruslukemistoa, ja antiikin tarinaperinne, josta Livius ammensi, kuului yleissivistykseen. Vaikka Liviuksen tuotanto on nykyään vähemmän tunnettu, on siihen hyvä tutustua, sillä antiikin ideat muovaavat länsimaista kulttuuria edelleen.

Antiikin Roomassa lapsia ja nuoria oli suhteessa aikuisväestöön enemmän kuin nykyajan länsimaaisessa yhteiskunnassa, mikä näkyi roomalaisessa arjessa ja julkisessa tilassa lasten ja nuorten paljoutena.² Siksi on oleellinen kysymys, miten heihin suhtauduttiin ja miten heitä esitettiin. Nykyajan lapset ja nuoret pyrkivät kasvavissa määrin saamaan äänensä kuuluviin yhteiskunnassa, mutta historiallisissa kertomuksissa lapset ja nuoret näyttelevät usein sivuosaa. Kiinnostuin, miten Livius, oman aikansa suosituin historioitsija, käyttää lapsia ja nuoria kerronnassaan, ja millaisissa rooleissa tytöt ja pojat pääsevät toimimaan. Keskityn Liviuksen nuoriin, koska antiikin nuoruutta on tutkittu vähemmän kuin antiikin lapsuutta, josta on viime vuosikymmeninä tehty runsaasti tutkimusta. Tutkimuskysymykseni ovat:

- a. Miten sukupuoli vaikuttaa nuorten rooleihin *Ab urbe conditassa* I-II?
- b. Millaisia rooleja Livius antaa tytöille kriiseissä ja poikkeustilanteissa?

Tutkimukseni työkaluna käytän narratiivista analyysia. Narratiivisessa analyysissä lähdeaineistoa tarkastellaan narratiivina eli kertomuksena, jonka rakentaminen ja kerronnan keinot voidaan purkaa osiin. Narratiivi pilkkotaan tyypikertomuksiksi, jotka tuovat esiin lähdeaineiston toistuvuuksia ja tyypillisyyksiä. Liviuksen *Ab urbe condita* I-II on narratiivi, josta löysin lapsiin ja nuoriin liittyen 25 tapausta. Tapaukset jakautuvat seitsemään tyypikertomukseen, joista tarkastelen vain osaa. Analysoin *Ab urbe conditan* I-II narratiivina käyttäen Marja Itkonen-Kailan suomennosta vuodelta 1994 sekä englannin- ja latinankielistä painosta vuodelta 1988.

---

¹ Kaimio 1994, 13.

² Laes 2011, 28.

Tytöt valikoituivat tutkimukseni keskeiseksi kohteeksi lähdeaineistoon tutustumisen myötä. Vaikka oletin Liviuksen kertovan nuorista, kuvausten suhteellinen yleisyys ja merkittävyys yllättivät. Perinteisesti suurmieshistoria mainitsee tyttöjä hyvin harvakseltaan, joten hypoteesini oli, että varsinkin tyttöjen roolit olisivat pieniä verrattuna poikiin. Historiateoksensa kahdessa ensimmäisessä osassa Livius kuitenkin kuvaa tyttöjä näkyvästi, mikä on äärimmäisen mielenkiintoista, koska teoksessaan Livius rakentaa Rooman suurta syntytarinaa sekä roomalaista identiteettiä. Tyttöjen roolien tutkiminen on aiheellista, koska historiankirjoituksessa he ovat saaneet pitkään vain vähän mainintoja. Tyttöjen osallisuus *Ab urbe condita* I-II narratiivissa paljastaa Liviuksen oman ajan arvoja ja asenteita. Sabina Walterin mukaan narratiivit muuttuvat ja elävät ajassa. Vaikka narratiivi asettaa aina kohteensa toiminnalle rajoituksia, antiikin narratiivit eivät ole vain hierarkiassa ylemmän keino kontrolloida alempaa, vaan koko kulttuuriin vaikuttava ajatusmaailma.³

Narratiivisen analyysin tukena ovat olleet Mateusz Fafniskin ja Jakob Riemenschneiderin toimittama *The Past Through Narratology – New Approaches to Late Antiquity and the Early Middle Ages* ja Peter Hühnin ja kumppaneiden toimittama *Handbook of Narratology*. Antiikin lapsuutta ja nuoruutta ovat taustoittaneet varsinkin Christian Laesin, Beryl Rawsonin, Beth Severyn, Outi Sihvosen ja Ville Vuolannon tutkimukset. Liviukseen olen perehtynyt A. J. Woodmanin *Rhetoric in classical historiography* -teoksen avulla. Täydellinen kirjallisuusluettelo löytyy luvusta 6. Nuoriin ja tyttöihin keskittyvä näkökulmani on tuore, sillä aiheesta löytyy vain vähän tutkimusta antiikin kontekstissa. Liviusta on tutkittu hyvin paljon, mutta aiemmassa Livius-tutkimuksessa nuoret eivät ole olleet keskiössä. Etenen tutkimuksessani taustoittamalla ensin lähdeaineistoani sekä lapsuuden ja nuoruuden käsitteitä antiikissa. Sen jälkeen esitän pohdintaa uskonnosta ja sodasta antiikissa, koska Livius sijoittaa monet teoksensa tapahtumat niiden kontekstiin. Yhteiskunnallisen aseman tarkastelun kautta etenen tyttöjen roolien esittelyyn, minkä jälkeen esitän tärkeimmät johtopäätökseni.

1.2. Liviuksen *Ab urbe condita* I-II

Esimodernissa maailmassa erot eri kirjallisuudenlajien välillä eivät olleet aina selkeärajaiset, mikä näkyi ajan narratiiveissa.⁴ Nykykriteerien kautta tarkasteltuna antiikin historiankirjoitus muistutti enemmän kaunokirjallista proosaa kuin tiukan tieteellistä, objektiivisuuteen pyrkivää historiankirjoitusta. Kaunokirjallinen ote nähtiin tyyllillisesti vaikuttavana, ja itsestään selvänä varsinkin silloin, kun kuvattiin vanhoja myyttejä ja legendoja. Myyttinen tarinaperintö oli tärkeä osa antiikin kulttuuria, eikä Livius *Ab urbe conditassa* I-II keksinyt uutta; hän kirjoitti uudelleen vanhoja, tunnettuja historiantapahtumia. Liviuksen aikalainen historioitsija Dionysios Halikarnassoslainen

---

³ Walter 2022, 104.

⁴ Taavitsainen 2011, 255.

(60–7 eaa.) kirjoitti samaan aikaan samoista avaintapahtumista, mutta Liviusta laajemmin.⁵ Liviuksen ja Dionysios Halikarnassoslaisen teokset ovat Rooman vanhinta säilynyttä historiankirjoitusta. Mutta kuten Pia Mustonen muistuttaa, antiikin historioitsijat eivät voineet tarjota myyteistä aikalaiskuvausta vaan ainoastaan oman näkökulmansa.⁶ Historioitsijan näkökulma oli riippuvainen hänen oman aikansa arvostuksista ja ilmiöistä, joten myyttiseen aikaan keskittyvä historiankirjoitus ei kuvasta ainoastaan ikivanhoja aikoja, vaan myös kirjoitusajankohdan maailmaa. Tästä syystä Liviusta tutkiessa en keskity aikaan, jota Livius teoksensa ensimmäisissä osissa kuvaa, vaan aikaan, jota hän elää. Tutkimukseni kontekstina toimii Liviuksen oma aikakausi, Rooman varhainen keisariaika, sekä sen käytännöt ja ilmiöt.

Antiikin historiankirjoituksessa pelkissä tosiasioissa pysyminen ei ollut tärkeintä. Täyttä todenmukaisuutta tärkeämpää oli värikäs ja tarinallinen kerronta, jonka kuitenkin täytyi pysyä uskottavuuden rajoissa.⁷ Uskottavuuden vaatimus asetti tarinoille raamin: olisiko asia periaatteessa voinut tapahtua juuri niin kuin historioitsija kertoi? Jos kertomus yksityiskohdissaan vastasi lukijan maailmankuvaa ja arkikokemusta, historioitsija oli onnistunut. Vaikka nykyaikana fakta ja fiktio erotetaan selvästi toisistaan, antiikin lähteissä vastaan tulevat myytit ja oudot asiat eivät olleet yksiselitteisesti totta tai sepitettä, vaan kerronnan keino, joka kontekstissaan oli lukijalle totta.⁸ Koska roomalaisen maailmankuvan mukaan jumalat vaikuttivat ihmisten elämään, esimerkiksi jumalallisten voimien väliintulo ei etäännyttänyt vaan päinvastoin kiinnitti lukijan tapahtumien kulkuun. Mielenkiintoisella tavalla Livius myös kyseenalaistaa myyttien todenperäisyyden pyrkiessään uskottavuuteen teoksessaan.

Livius kirjoitti *Ab urbe condita* keisari Augustuksen (63 eaa. - 14 jaa.) aikana. Augustus, Rooman ensimmäinen keisari, muutti Roomaa peruuttamattomalla tavalla. Hänen valtakautensa oli käännekohta Rooman tasavallan ja keisarikauden välissä. Kun keisari oli tullut valtaan vanhan järjestelmän ulkopuolelta, hänen oli elintärkeää legitimoida valtansa.⁹ Augustus nousi valtaan juuri tällaisessa tilanteessa, jossa valtaa jaettiin uudestaan. Hänestä tuli hallitsija sisällissotien jälkeen, joten hän legitimoi valtansa käyttämällä Rooman kaukaisempaa historiaa poliittisena työkalunaan. Augustus korosti retoriikassaan palauttaneensa Roomaan rauhan ja vakauden, ja toivoi julkisen taiteen liittävänsä häneen henkilönä positiivisia miellejhtymiä. Suuressa rauhan alttarissa Augustus

---

⁵ Dionysios Halikarnassoslainen oli Roomassa toimiva kreikkalainen historioitsija ja retoriikan opettaja, jonka teos *Rhomaïke arkhaiologia* käsitteli Rooman varhaishistoriaa. Ks. Vaahtera 2010, 121.

⁶ Mustonen 2018, 219.

⁷ Kaimio 1994, 12.

⁸ Fafinski & Riemenschneider 2022, 12 & Schaeffer 2014, 180.

⁹ Rantala 2018, 124.

samastettiin Rooman kantaisä Aeneakseen^{10,11} Kyseessä oleva alttari, Ara Pacis sisälsi kuva-aiheita myös lapsista. Lapset symboloivat taiteessa jatkuvuutta ja vanhuuden turvaa. Säilyneiden taideteosten perusteella lapset tulivat osaksi julkista taidetta juuri Augustuksen valtakaudella.¹² Hänelle lapset olivat tehokas keino korostaa hallinnon kunnollisuutta ja vaurautta. Kun kertomusta Roomasta rakennettiin Augustuksen aikana, mukana eivät olleet vain aikuiset.

Livius ei ollut Rooman kaupunkikeskuksen kasvatti; hän tuli maaseudulta, Pataviumista. Livius toimi keisari Augustuksen lähipiirissä, mutta on epäselvää, mikä hänen suhteensa keisariin oli. On arveltu, ettei Livius ollut Augustuksen politiikan suuri kannattaja.¹³ Vaikka Livius kirjoitti valtaosan *Ab urbe conditasta* Augustuksen vakiintuvan keisarivallan aikana, alkoi massiivinen kirjoitusurakka poliittisesti epävakaisissa oloissa. Livius kirjoitti *Ab urbe conditan* ensimmäisen kirjan Augustuksen valtaannousua edeltäneen sisällissotien kauden aikana.¹⁴ Kuvatessaan myyttishistoriallista Roomaa Livius kuvasi myös omaa aikaansa. Muinaisajan sijaan käyttämäni tutkimuskirjallisuus käsittelee pitkälti Rooman varhaista keisariaikaa, mitä perustelen juuri Liviuksen omalla ajalla. Liviuksen arvostelmat ja kuvaukset Rooman synnystä kiinnittyvät monin paikoin hänen oman aikansa arvoihin.

Lähdeaineistooni kuuluvat Liviuksen *Ab urbe condita* -teoksen kaksi ensimmäistä osaa. Ne kattavat Rooman historiasta vuodet 753–300 eaa., minkä jälkeen Livius kirjoitti vielä 140 osaa historiateokseensa. Kaiken kaikkiaan *Ab urbe condita* kuvaa Rooman historiaa lähes 800 vuoden ajalta, mutta siitä on säilynyt täydellisenä vain murto-osa.¹⁵ Säilyneiden joukossa ovat Rooman syntyä ja laajentumista kuvaavat osat 1–10, sekä esimerkiksi Hannibalia ja puunilaissotia kuvaavat osat 21–45. Osat 1–10 ovat liian laaja kokonaisuus kandidaatintyöhön, minkä takia olen rajannut lähdeaineiston osiin 1 ja 2. *Ab urbe condita* I käsittelee Rooman syntyä, kuningasaikaa sekä sotia sabiineja ja albalaisia vastaan. *Ab urbe conditassa* II Livius kertoo murroksesta kuninkuudesta tasavaltaan, sodista etruskeja ja volskeja vastaan, sekä sisäisistä levottomuuksista patriisien ja plebeijien välillä. Liviuksen kaksi ensimmäistä osaa ovat kiinnostava kohde tutkimukselle, koska muinaisaikaan sijoittuva teoksen alku on Liviukselle kirjallisesti vapaamuotoisempi kuin myöhempi, tarkasti dokumentoitu aikalaishistoria. Historiateoksensa kahdessa ensimmäisessä osassa Liviuksen

---

¹⁰ Myyttinen Aeneas on mukana Troijan sodassa, ja matkaa myöhemmin Rooman alueelle. *Ab urbe condita* I lähtee liikkeelle hänen vaiheistaan. Liv. 1.1.1.–11.

¹¹ Severy 2003, 107.

¹² Rawson 2003, 6.

¹³ Woodman 1988, 128.

¹⁴ Severy 2003, 41.

¹⁵ Roomalaisen historiografian epätäydellinen säilyminen on osa antiikintutkimusta, sillä Liviuksen lisäksi monien muidenkin Rooman historioitsijoiden teokset ovat kadonneet kokonaan tai osittain. On tärkeää huomata, että Liviuksen teoksen kahdesta ensimmäisestä osasta, jotka kuvaavat varhaishistoriaa, ei voi päätellä tyyliä myöhemmissä osissa, jotka kuvaavat laajasti Liviuksen aikalaishistoriaa. Vaahtera 2010, 115.

omat valinnat ja kerronnallinen tyyli saavat paljon tilaa. Tyyliiltään lähdeaineistoni on historiallista proosaa, joka yhdistelee myyttisiä, historiallisia ja poliittisia aineksia.

1.3. Lapsuuden ja nuoruuden käsitteet antiikin Roomassa

Nykyaikana lapsuutta ja nuoruutta määrittävät voimakkaasti yksilön ikävuodet, mutta antiikissa pelkät ikävuodet kertoivat yksilön asemasta yhteisössä hyvin vähän. Antiikin maailmassa lapsuus ja nuoruus olivat tunnistettuja ja tunnettuja ikävaiheita, mutta ne olivat ennen kaikkea sosiaalisesti rakentuneita ja häilyvärajaisia ilmiöitä, jotka määräytyivät yksilön yhteiskunnallisen aseman ja sukupuolen perusteella. Yhteiskunnallinen asema vaikutti lapsuuden ja nuoruuden kokemukseen kaikkein eniten. Eliitin lapset elivät lapsuutta ja nuoruutta – sellaisena kuin me sen tunnistamme – kaikkein pisimpään. Joillakin ryhmillä, kuten orjilla, ei voi sanoa olleen lapsuutta lainkaan.¹⁶ Tämä on syy, miksi olen rajannut oman tutkimusryhmäni nuoriin, jotka olivat vapaita Rooman kansalaisia tai tulivat sellaisiksi varhaisessa iässä.

Sosiaalisen lapsuuden käsite on tärkein työkaluni tarkastella lapsia sekä nuoria *Ab urbe conditassa* I-II. Antiikin Roomassa lapsuus ja nuoruus toteutuivat sosiaalisessa kanssakäymisessä, mutta ideat sosiaalisesta lapsuudesta vaihtelivat roomalaisten kirjoittajien kesken. Siinä missä Horatius (65 eaa. – 8 eaa.) näkee lapsuuden kestävän jopa ikävuodet 0–25, Varro (116 eaa. – 27 eaa.) päättelee, että lapsuus kestää ihmisen ensimmäiset 15 vuotta, ja seuraavat 15 vuotta ihminen on murrosikäinen.¹⁷ Teorioiden 25-vuotiaat lapset ja 30-vuotiaat murrosikäiset osoittavat kaksi asiaa. Pelkästään ikävuosiin keskittymällä ei päästä pitkälle; tarvitaan ymmärrystä lapsuuden toteutumisesta käytännössä. Toisaalta Horatius ja Varro kuvasivat eliitin poikien ikävaiheita, joten on loogista, että teorian huoleton lapsuus- ja nuoruusaika jatkui pitkään. Käytännön elämässä eliitin pojat aikuistuiivat vasta, kun heistä tuli yhteiskunnallisesti täysivaltaisia.

Toisaalta sota- ja oikeuslaitoksellakin oli sanansa sanottavana nuoruuden loppumiseen ja täysi-ikäisyyden saavuttamiseen. Vaikka taloudellinen ja poliittinen valta siirtyi miehille, kun nämä olivat 25-vuotiaita, armeija kutsui nuorukaisia jo 17-vuotiaina.¹⁸ Juridiselta kannalta miehet ja naiset olivat täysi-ikäisiä vasta 25-vuotiaina.¹⁹ Silti yleisesti ajateltiin, että valmius jatkaa sukua koitti tytöille 12- ja pojille 14-vuotiaina.²⁰ Sosiaalisesti miehistä ja naisista tuli aikuisia riitissä, jossa he luopuivat

---

¹⁶ Vaikka orjat olivat lain silmissä lapsia, eli kykenemättömiä hoitamaan omia asioitaan, olivat he ennen kaikkea roomalaisen sosiaalisesti määritellyn lapsuuden ulkopuolella. Monet orjat joutuivat töihin heti imeväisiään jälkeen. Ks. Sigismund-Nielsen 2013, 290.

¹⁷ Laes & Strubbe 2014, 24–26.

¹⁸ Rawson 2003, 138.

¹⁹ Laes & Strubbe 2014, 33.

²⁰ Laes & Strubbe 2014, 31–32. Näkemys keskittyy fyysiseen valmiuteen jatkaa sukua, mutta vaikuttaa olettamuksiin henkisestä kypsyydestä.

lapsuutensa symboleista. Miehillä tämä riitti oli julkinen juhlallisuus, jossa he leikkasivat hiuksensa sekä ensimmäisen partansa, ja luopuivat poikakansalaisen tunnusmerkistä, *bullasta*.²¹ Naisilla ei ollut vastaavaa riittä, vaan aikuisuuteen johdattavana juhlallisuutena toimi avioliitto, jonka edellä he uhrasivat nukkensa jumaluudelle.²² Antiikissa aikuistuminen oli monipolvinen prosessi.

Ab urbe conditassa I-II Livius ei mainitse lasten ja nuorten ikää. Monet Liviuksen esittelemistä nuorista saattavatkin olla reilusti yli 20-vuotiaita – tai selvästi alle 15-vuotiaita – mutta he kuuluvat silti yhtä kaikki tutkimaani nuorten ryhmään. Livius ei kerro henkilöhahmojensa ikävuosien määrää, mutta sillä ei ole väliä, sillä sosiaalinen asema ratkaisee. Antiikin ihminen oli sen ikäinen, kuin hänen sosiaalinen asemansa antoi ymmärtää.

---

²¹ Rawson 2003, 144–145. Isä tosin pystyi vaikuttamaan poikansa sosiaalisen aikuistumisen ajankohtaan, mistä syystä osa pojista aikuistui ikäpolveaan edellä, osa jäljessä. Isänvallasta, *patria potestas* -käytännöstä ks. mm. Vuolanto 2018, 81.

²² Rawson 2003, 145, Pyy 2023, 128 & Vuolanto 2010, 139.

2. Tyttöjen esiintymisen areenat – uskonto, sota ja yhteiskunnallinen asema

2.1. Uskonto ja sota – rajanylityksiä, valtaa ja kontrollia

Livius käsittelee monesti uskonnon kenttää historiategoksensa kahdessa ensimmäisessä osassa. Uskonto on näkyvä osa Rooman syntyä ja rakentamista, sekä tärkeä alue, jolla nuoret toimivat. Antiikin Roomassa vuodenkierto täyttyi juhlista, jotka olivat kaikki luonteeltaan uskonnollisia.²³ Uskonto oli osa kaikkea, ja kaikki oli osa uskontoa. Oleellista oli säännöllinen uhraaminen²⁴, josta julkisessa elämässä pitivät huolta valtion kultit ja yksityisessä elämässä perhekultti.²⁵ Lapset osallistuivat uskonnollisiin rituaaleihin, sillä uskonto oli yhteisöllistä ja arkista. Uskonnonharjoituksessa lapset eivät ainoastaan opetelleet tulevaa rooliaan talon isäntinä ja emäntinä vaan täyttivät lisäksi tärkeän roolin perheen lapsina. Liviuksella monet nuoret toimivat uskonnon alueella. Kun Livius käsittelee uskontoa, sattumanvaraisuus, kohtalot, jumalten tahto ja epävakaisuus tulevat osaksi kertomusta. Uskonnon kenttä on pyhä, ja siksi siellä tapahtuu selittämättömiä asioita. Pyhyys edustaa vaarallisuutta ja epämääräisyyttä.

Samalla tavoin sota toimii usein kontekstina nuorten toiminnalle. Antiikin Roomassa orjille oli loppumaton tarve, joten orjia hankittiin muun muassa sotimalla ja tekemällä sotavangeista roomalaisten orjia. Sotia oikeutti uskomus, että roomalaiset olivat sodanjumala Marsin jälkeläisiä.²⁶ Myös lapset ovat osa sodan narratiivia. Kun roomalaiset ryöstävät sabiinien kansan joukosta suuren joukon naisia vaimoikseen, he sytyttävät sodan itsensä ja sabiinilaisten välille. Romulus, roomalaisten silloinen hallitsija, suostuttelee sabiinitaria hyväksymään ryöstön, koska ”naisista tulisi nyt kuitenkin laillisia aviovaimoja, joilla olisi miestensä kanssa yhteinen omaisuus, kansalaisen oikeudet ja – mikä oli ihmissuvulle kaikkein kallisarvoisinta – yhteiset lapset”.²⁷ Romulus vetoaa naisiin kansalaisuuden avulla, eikä syyttä. Jos syntyvälle lapselle tahdottiin Roomassa parhaat mahdolliset yhteiskunnallisen elämän edellytykset, hänen piti syntyä kahdelle Rooman kansalaiselle, tulla isänsä tunnustamaksi ja saada näin kansalaisuus.²⁸ Lapset ovat vetoituksen ytimessä, sillä lapsia ja heidän edustamaansa jatkuvuutta arvostetaan. Myöhemmin, kun sabiinilaisnaiset asettuvat kahden armeijan väliin, Livius nostaa jälleen esille lasten merkityksen. Naiset käskevät roomalaisia aviomieliään ja sabiinilaisia isäänsä ja veljiään lopettamaan sodan syntymättömien lasten takia. Tässä on kyse

---

²³ Hälikkä 2003, 15.

²⁴ Uhraaminen tarkoitti monenlaisten uhrilahjojen toimittamista. Jumalille uhrattiin esimerkiksi ruokaa, juhla-aterioita, eläimiä, nukkeja, häävaatteita ja amuletteja. Larsson Lovén & Strömberg 2010, 47, Mackey 2017, 185 & Vuolanto 2010, 138–139, 148.

²⁵ Mustonen 2018, 215 & Vuolanto 2010, 137–138.

²⁶ Liv. 1.4.2–3.

²⁷ Marja Itkonen-Kailan käännös. Liv. 1.9.14–15. ”-- illas tamen in matrimonio, in societate fortunarum omnium civitatisque, et quo nihil carius humano generi sit, liberum fore --”.

²⁸ Shelton 2010, 124–127.

tyyppikertomuksesta, jossa lapset ovat säälin ja muiden tunteiden kohteena. Liviuksen mukaan konfliktit kannattaa sovittaa lasten hyvinvoinnin vuoksi. Yhteiset lapset ovat syy pyrkiä rauhaan.

2.2. Yhteiskunnallinen asema – roolin perusta

Roomalaisessa yhteiskunnassa ihmiset jakaantuivat patriiseihin, plebejeihin, orjiin ja vapautettuihin. Patriisit olivat johtava yläluokka, jolla oli varaa ja mahdollisuuksia rakennuttaa, kirjoittaa ja jäljentää kaikkea sitä, mitä antiikista on säilynyt nykytutkijoiden analysoitavaksi. Tämän takia eliittikeskeisyys on otettava antiikintutkimuksessa huomioon. Plebejit olivat työtä tekevä luokka, johon suurin osa roomalaisista kuului. Orjat olivat palkatonta työtä tekevä ihmisryhmä, jolla ei ollut kansalaisoikeuksia tai itsemääräämisoikeutta. Vapautetut olivat entisiä orjia, jotka olivat lunastaneet tai saaneet vapauden, ja jotka toimivat yhteiskuntaluokkien välimaastossa, mutta kansalaisina yhtä kaikki. Livius keskittyy historiankirjoituksessaan patriisien toimintaan, mikä heijastuu suoraan lasten ja nuorten homogeenisyyteen: he ovat lähes poikkeuksetta eliitin edustajia, tai vähintään vapaasyntyisiä. Livius antaa plebejeille varsinkin myyteissä jonkin verran omia narratiiveja, mutta orjista ja vapautetuista ei ole juurikaan mainintoja.²⁹

Silloinkin, kun Livius kuvaa Servius Tulliuksia, joka on orjan jälkeläinen ja näin orja itsekin, orjuus on ennen kaikkea haaste, joka pojan tulee ylittää matkallaan suuruuteen. Servius Tullius ei jää orjaksi, vaan nousee kuningasperheen suojeluksen ja myöhemmin hierarkian huipulle.³⁰ Yhteiskunnallisen aseman muutos nostaa Servius Tulliuksen kerronnan keskiöön. Hän edustaa tyyppikertomusta, jossa nuoret nousevat erityiseen asemaan jumalallisten merkkien saattamina. Roomassa yhteiskunnallinen asema määrittäi yksilön elämää kaikkein eniten, mikä näkyy Liviuksen valinnoissa. Kun Livius kuvaa alempia yhteiskuntaluokkia, liittyy alemman yhteiskuntaluokan toiminta aina oleellisesti patriisien ja yhteiskunnallisesti korkeampien ihmisten elämään. Plebejien ja orjien roolina on tukea eliitin jäsenten narratiiveja. Toinen ohittamaton määrittäjä roomalaisessa elämäntilanteessa oli yksilön sukupuoli. Yhteiskunnallisen aseman sisällä sukupuolella oli suuri vaikutus yksilön mahdollisuuksiin. Miehitä odotettiin osallistumista julkiseen elämään, kun naisille oli varattu yksityinen kodin piiri. Livius kertoo kuitenkin tytöistä juuri kodin ulkopuolella, koska hänen kerrontansa keskittyy ylipäätään julkiseen elämään, sotiin ja uskonnon tilaan.

---

²⁹ Ks. esim. Liv. 1.4.6–8. & Liv. 1.5.5–6.

³⁰ Servius Tullius, Rooman tuleva kuningas, on lapsena orja. Liv. 1.39.5.

3. Tyttöjen roolit kriisien keskellä

3.1. Sankari ja esikuva – Cloelia

Livius kuvaa *Ab urbe condita* kahdessa ensimmäisessä osassa pääosin sotaa, jonka keskiössä ovat miehet, mutta myös naiset ja lapset. Käytäntö sotavankien orjuuttamisesta näkyy lähdeaineistossa roomalaisten pelkona joutua vieraan kansan orjiksi. Cloelia on nuori roomalaistyttö, joka on joutunut sodassa etruskikuningas Porsennan joukkojen panttivangiksi yhdessä muiden tyttöjen kanssa.³¹ Cloelian vankeudessa ovat läsnä kaksi uhkaa: Porsenna piirittää Roomaa, mikä uhkaa valtion vapautta, ja Cloelia on vanki, mikä uhkaa hänen vapaasyntyistä asemaansa. Orjuuden uhka asettaa Cloelian ja Rooman uhrin rooliin, ja näin Livius oikeuttaa Rooman sotimista ja laajentumishalua. Kun Porsenna on aiheuttanut Roomalle paljon päänvaivaa, hän saa tahtomattaan Rooman nuoret ryhtymään uhkarohkeisiin vastarinnan purkauksiin.

Cloelian tarina on kaikin tavoin päinvastainen edellä mainitun Servius Tulliuksen narratiiviin verrattuna, sillä hän on vapaaksi Rooman kansalaiseksi syntynyt tyttö, joka panttivangiksi jouduttuaan päätyy käytännössä orjan asemaan. Livius käyttää vankeutta narratiivisena työkaluna, joka tuo Cloeliasta esiin roomalaisia hyveitä, kuten rohkeutta ja toivoa. Antiikin Roomassa toiveikkuus oli vakiintuneesti juuri nuorten ominaisuus, vaikka nuoriin yhdistettiin myös vähemmän ihailtavia piirteitä kuten itsehillinnän puute ja kohtalokas varomattomuus.³² Cloelian uhkarohkeudesta ei kuitenkaan seuraa rangaistusta, vaan Livius asettaa Cloelian sankarin rooliin.

Porsennan piirittäessä Roomaa ensin nuoret miehet ryhtyvät yksinäiseen ja rohkeutta vaativaan vastarintaan. Horatius Cocles käy vihollisen ylivoimaa vastaan kovassa paikassa puisella sillalla antaen esikuvan sekä roomalaiselle rohkeudelle että J. L. Runebergin Sven Tuuva -hahmolle.³³ Mucius Scaevola puolestaan soluttautuu Porsennan leiriin ja uhkaa etruskiahallitsijaa avoimesti yrittämällä tappaa tämän ja osoittamalla, ettei pelkää kidutusta.³⁴ Sekä Horatius Cocles että Mucius Scaevola selviävät urotöistään hengissä takaisin Roomaan. He edustavat tyyppikertomusta hurjastelevista nuorukaisista. Livius rakentaa syy-seuraus-suhteen nuorukaisten urotekojen ja Cloelian toiminnan välille. Hän kirjoittaa:

---

³¹ Liv. 2.13.6.

³² Laes & Strubbe 2014, 44, 46 & Bobou 2023, 98, 105–106.

³³ Liv. 2.10.2.–12.

³⁴ Liv. 2.12.1.–13. Mucius polttaa kätensä uhritulessa osoittaakseen pelottomuuttaan. Liv.2.12.13. Tämän takia häntä aletaan kutsua Scaevolaksi, ”vasenkätiseksi”. Liv. 2.13.1.

Kun rohkeus oli saanut näin kunniakkaan palkinnon, myös naisissa heräsi halu valtiollisiin mainetekoihin. Yksi panttivangeista oli Cloelia-niminen nuori tyttö. Kun etruskien leiri sattui olemaan lähellä Tiberin ranta, hän harhautti vartijat ja johdatti koko nuorten tyttöjen joukon uimalla³⁵ Tiberin yli vihollisnuolien sateessa ja toi heidät kaikki vahingoittumina takaisin Roomaan perheidensä luo.³⁶

Cloelia toimii sankarina, minkä mahdollistaa hänen yhteiskunnallinen asemansa. Vapaasyntyisenä hän toimii sosiaalisten odotusten mukaisesti osoittaessaan rohkeutta ja isänmaallisuutta ja karatessaan vankeudesta. Ensin Porsenna suuttuu kuullessaan, miten Cloelia on vastustanut häntä, mutta leppyä pian ja ilmaisee ihailua tyttöä kohtaan. Rooman julkinen elämä oli miesten hallitsemaa, mutta konfliktitilanteessa Livius asettaa Cloelian tapahtumien keskiöön ja sallii hänen nuorena naisena ottaa tilaa historiallisessa hetkessä. Livius menee jopa niin pitkälle, että nostaa Cloelian uroteon aiemmin tapahtuneiden, nuorukaisten suorittamien urotekojen yläpuolelle. Livius laittaa Porsennan ylistämään roomalaista tyttöä ja sanomaan, että tytön uroteko ylittää Coclesin ja Muciuksen rohkeuden.³⁷ Narratiivisesti Cloeliasta tulee malliesimerkki sankaruudesta. Myöhemmin, kun Cloelian pitää valita, keitä panttivankeja hän vielä pelastaa, hän valitsee alaikäiset lapset.³⁸ Tällä tavoin Livius osoittaa, että Cloelia osaa asettua naisille varattuun hoivaajan ja tulevan äidin rooliin kapinahengestään huolimatta. Kuvaus Cloeliasta päättyy kiinnostavasti. Livius kertoo:

Kun rauha oli palautunut, roomalaiset palkitsivat naisen ennennäkemättömän rohkeuden ennennäkemättömällä kunnianosoituksella, lahjoittamalla hänelle ratsastajapatsaan. Via Sacran yläpäähän pystytettiin veistos, joka esitti hevosen selässä istuvaa naista.³⁹

3.2. Tuhontuoja – Horatia

Antiikin ajattelussa jokaisella ikävaiheella oli omat ominaispiirteensä. Siinä missä lapsia määritti muokattavuus ja pehmeys, nuoria määritti tunteiden vimma ja toiminta.⁴⁰ Tunteiden vallassa toimivia nuoria, jotka toiminnallaan tuottavat tuhoa itselleen tai muille, esiintyy Liviuksella useita. Mainittavia ovat Horatia ja Tarpeia, jotka edustavat tyyppikertomusta kontrollin kohteeksi joutuvista tytöistä.

---

³⁵ Yrityksen dramaattisuutta nuolisateen lisäksi kasvattaa uimisen elementti, sillä lapset ja nuoret olivat tapaturma-alttiita, ja hukkiminen oli yksi lasten valitettavan yleisistä kuolinsyistä. Ks. Graumann 2017, 274.

³⁶ Marja Itkonen-Kailan käännös. Liv. 2.13.6.–7. *Ergo ita honorata virtute feminae quoque ad publica decora excitatae, et Cloelia virgo, una ex obsidibus, cum castra Etruscorum forte haud procul ripa Tiberis locata essent, frustrata custodes, dux agminis virginum inter tela hostium Tiberim tranavit sospitesque omnes Romam ad propinquos restituit.*

³⁷ Liv. 2.13.8.

³⁸ Liv. 2.13.10.-11. Oli yleinen käsitys, että alaikäiset lapset olivat herkimmin väärinkäytösten kohteena, joten Cloelian valinta osoittaa harkintaa. Ks. Laes 2011, 250, 260.

³⁹ Marja Itkonen-Kailan käännös. Liv. 2.13.11. *Pace redintegrata Romani novam in femina virtutem novo genere honoris, statua equestri, donavere: in summa Sacra via fuit posita virgo insidens equo.*

⁴⁰ Ks. esim. Baker 2010, 154–155.

Tarpeia pettää Rooman ja kohtaa petturuutensa takia kuoleman.⁴¹ Hänen petoksensa on päästää vihollisia Rooman puolustuslinnoitukseen ja vaarantaa tällä tavalla koko Rooman turvallisuus. Autettuaan vihollisia Tarpeia kuolee näiden tappamana. Horatian tapaus ei ole yhtä suoraviivainen, tai petoksessaan yhtä dramaattinen, mutta valitsin kuitenkin Horatian tarkasteluni kohteeksi, koska hänellä korostuvat kaksi elämän osa-aluetta, joita Tarpeian kohdalla ei mainita: sisarussuhteet sekä kihlaus, tulevan aikuistumisen symboli.

Horatia on kihloissa oleva tyttö, jonka kihlattu ja veljet on vedetty keskelle konfliktia. Liviuksen mukaan Horatiusten kolmosveljekset ja Curiatiusten kolmosveljekset joutuvat taistelemaan keskenään, sillä Rooma ja sodan vastapuoli Alba sopivat, että veljesten välinen taistelu ratkaisee sodan lopputuloksen.⁴² Curiatiusten veljessarjaan kuuluva Curiatius on Horatian kihlattu. Horatian ja Curiatiuksen kansat ovat sodassa keskenään, mutta kihlauksessa tuskin on kyse ”Romeo ja Julia” -asetelmasta, sillä antiikissa kihlaus oli perheiden välinen ja usein poliittinen sopimus.⁴³ Loogisinta onkin, että kihlaus on solmittu rauhan aikana ennen sodan syttymistä. Liviuksen mukaan Rooman ja Alban välisessä taistelussa kaatuvat ensin Horatian kaksi veljeä, ja sitten myös albalainen Curiatius veljineen.⁴⁴

Yhä uudestaan antiikin kirjailijat korostavat, että nuoren pitää oppia hillitsemään tunteitaan, tai hän on tuhon oma.⁴⁵ Liviuksen kertomus Horatiasta ja hänen veljestään Horatiuksesta osoittaa, kuinka kohtalokas tunteiden valtaan joutuminen tuottaa nuorille tuskaa. Horatia murtuu suruun ja Horatius lankeaa vihaan. Kun Horatia näkee Curiatiuksen sotilasviitan Horatiuksen olalla, hän itkee, toistaa kihlattunsa nimeä ja päästää hiuksensa valloilleen. Horatius raivostuu ja surmaa hänet.⁴⁶ Horatiukselle Curiatiuksen sotilasviitta on menetyksen keskellä Rooman voiton ja henkilökohtaisen kunnian symboli, mutta Horatialle viitta, jonka hän on itse ommellut Curiatiukselle, on merkki tuhoutuneesta tulevaisuudesta. Livius kuvaa tunteikkaasti Horatian kärsimystä, jota ilmeisen suuri kiintymys, sitoutuneisuus ja jopa rakkaus Curiatiusta kohtaan tytölle aiheuttavat. Horatian henkilökohtainen menetys ja Rooman voitto asettuvat ristiriitaan keskenään. Rooman voitonjuhliissa Horatia keskittyy omaan menetykseensä ja astuu näin sosiaalisten rajojen yli. Horatiuksen toiminnan kautta toteutuu narratiivi, jossa rajojen ylittämisestä seuraa rangaistus. Livius kirjoittaa Horatiuksen sanovan:

---

⁴¹ Liv. 1.11.6.–9.

⁴² Liv. 1.24.1.–3.

⁴³ Laes & Strubbe 2014, 206. Nuoria ei roomalaisen lain mukaan voinut pakottaa naimisiin; nuorten piti antaa suostumuksensa liittoon, jotta se oli pätevä.

⁴⁴ Kaksi Horatiusta kaatuu. Liv. 1.25.5. Tämän jälkeen kaikki kolme Curiatiusta kaatuvat taistelussa. Liv. 1.25.9.–13.

⁴⁵ Bobou 2023, 112.

⁴⁶ Horatian tragedia. Liv. 1.26.2.–5. Hiusten auki päästäminen ja repiminen osoittivat julkista surua. Ks. esim. Laes 2017, 64.

“Mene sulhasesi luo sopimattoman rakkautesi kanssa, kun kerran olet unohtanut veljesi, niin kuolleet kuin elävänkin, ja koko isänmaasi! [...]”⁴⁷

Horatiuksen silmin kyseessä on petos, josta rangaistuksena on kuolema. Horatiuksen teko asettaa Liviuksen teoksessa moraalisen esimerkin, miten vihollista sureviin roomalaisiin naisiin pitäisi suhtautua. Vaikka Livius kuvaa Horatiuksen tekoa kauhistuttavaksi, ja tämä joutuu oikeudenkäyntiin, suurin kontrolli tarinassa kohdistuu Horatiaan, eikä hänen veljeensä. Horatius ei saa lopulta rikoksestaan kuolemantuomiota.

Vastaavaa toiminnasta seuraavaa rangaistusta ei nähdä pienten lasten kohdalla, koska heidät nähdään viattomampina ja avuttomampina kuin nuoret. Horatian narratiivinen tila onkin suuri verrattuna pikkulasten suhteelliseen passiivisuuteen. Juuri Horatian ikävaihe ja nuoruus tekevät hänestä epävakautta aiheuttavan hahmon. Horatian epätoivoinen kurotus kohti kuollutta Curiatiusta ja menetettyä siirtymää aikuisuuteen päättyy sisarussurmaan, jonka seurauksena Horatia kuolee ennen kuin hän pääsee siirtymään sosiaaliseen aikuisuuteen. Liviuksen mukaan Horatian kohtalon ei anneta kuitenkaan unohtua: hänen kuolinpaikalleen pystytetään kivinen hautamuistomerkki ja tien ylle asetetaan poikittain hirsi, symbolinen *ies*⁴⁸, joka merkitsee surmatyön sovitusta.⁴⁹ Horatius kävelee hirren alitse pää peitettynä ja sovittaa näin rikoksensa.

3.3. Sosiaalisten rajojen rikkoja, Rooman rakentaja – Rea Silvia

Kolmas tapaus koskee nuorta vestaalia, Rea Silviaa. On roomalaisen historiankirjoituksen sisäisiä ristiriitoja, että Rea Silvia on vestaali jo ennen kuin Vestan kulttia perustetaan, mutta on perusteltua tarkastella Vestan kulttia tarkemmin, koska Liviuksen omana aikana kultti oli näkyvä osa yhteiskuntaa. Lapset nähtiin viattomina ja tästä syystä erityisen soveliaina pyhien tehtävien hoitamiseen, joten he saivat ottaa osaa muun muassa uhraus- ja surunvalitusrituaaleihin.⁵⁰ Toisinaan lapset pääsivät toimimaan myös julkisen kultin jäseninä. Vestan kultti oli merkittävä, valtiollinen kultti, jonka tehtävänä oli vaalia ikuista tulta. Siitä vastasi kuusihenkinen naisten ryhmä, vestaalit. Nuori tyttö valittiin Vestan neitsyeksi tyypillisesti 6–10-vuotiaana.⁵¹ Papittaren osa toi valitulle lapselle paljon etuoikeuksia ja vastuuta. Vestaalin urallaan hän kävi läpi kolme vaihetta, joista

---

⁴⁷ Marja Itkonen-Kailan käännös. Liv. 1.26.4.–5. “*Abi hinc cum immaturo amore ad sponsum*”, inquit, “*oblita fratrum mortuorum vivique, oblita patriae. [...]*”

⁴⁸ Antiikin kulttuurissa *ies* oli eläinten tai orjien niskaan laskettava puinen veto- tai kantolaite, joka symboloi alistumista ja orjuutta. Ks. Cimala 2021, 173–174.

⁴⁹ Liv. 1.26.13.–14.

⁵⁰ Katajala-Peltomaa & Vuolanto 2013, 196–197, 199 & Sihvonen 2018, 258.

⁵¹ Sihvonen 2020, 87.

ensimmäisen aikana hän oli *puella*⁵², joka oppi muilta vestaaleilta papittaren tavat.⁵³ Vestaalien täytyi koko virkansa ajan pysyä neitsyinä. Neitsyyslupauksen rikkomisesta rangaistiin kuolemalla.⁵⁴ Niinpä vestaalit eivät avioituneet ja saaneet laillisia perillisiä.

Toimiminen vestaalina toi tytölle uskonnollista arvovaltaa, mutta samalla myös taloudellista ja poliittista valtaa.⁵⁵ Vestaalin asema, samalla tavalla kuin moni muu uskonnollinen virka, oli sukupuolisidonnainen ja vain eliitin saavutettavissa. Kulteilla oli tiiviit yhteydet keisariperheeseen, ja Augustus jopa siirsi vestaalien pyhän tulisijan oman palatsinsa seinien sisälle, mikä hämärsi julkisen ja yksityisen rajaa.⁵⁶ Outi Sihvosen mukaan vestaalit ovat tärkeässä osassa Rooman historiankirjoituksessa, missä he usein estävät yhteiskuntaa tuhoutumasta. Toisaalta suuret katastrofit tulkitaan vestaalien syyksi, ja heitä syytetään neitsytlupauksen rikkomisesta.⁵⁷

Historiateoksensa kahdessa ensimmäisessä osassa Livius mainitsee muutamia vestaaleja nimeltä, joista yksi on Rea Silvia, nuori kuninkaantytär Rooman myyttisenä kuningasaikana. Rea Silvia joutuu keskelle poliittista kriisiä, kun hänen kavala setänsä Amulius syöksee Rea Silvian isän vallasta ja ajaa tämän maanpakoon. Amulius päättää hankkiutua eroon kaikista tahoista, jotka horjuttaisivat hänen valtaansa nyt tai tulevaisuudessa. Karkotettuaan kuninkaan Amulius surmaa veljensä miespuoliset jälkeläiset, mutta naispuolisena jälkeläisenä Rea Silvia säästetään. Rea Silvia saa jäädä eloon, koska hän ei voi periä valtaa. Sen sijaan Amulius nimittää hänet vestaaliksi, mikä johtaa siihen, ettei Rea Silvia voi saada setänsä valtaa uhkaavia jälkeläisiä.⁵⁸ Rea Silvia näyttäytyy vaarana, joten häntä kontrolloidaan uskonnon avulla. Uskonto on tila, jossa Rea Silviaa valvotaan, mutta jonka piirissä tapahtuu myöhemmin sosiaalinen rajanylitys.

Rea Silvian tapaus on mielenkiintoinen, sillä hän on vestaali, joka sekä ”rikkoo neitsytlupauksensa” että edesauttaa Rooman voimistumista. Livius kertoo, että kun Rea Silvia joutuu raiskauksen uhriksi, hän tulee raskaaksi ja synnyttää kaksoset, Romuluksen ja Remuksen.⁵⁹ Heistä Romulus on tuleva Rooman perustaja ja hallitsija. Livius esittää tapahtuman tiiviiseen tyyliinsä, eikä Rea Silvian tuntemuksia rikoksesta kuulla suoraan, mutta kaksi tärkeää seikkaa on hyvä ottaa tarkkailun kohteeksi. Rea Silvian rooli tarinassa ei ole yksiselitteinen. Hän on toisaalta uhri, mutta toisaalta syyllinen. Antiikissa naisten ajateltiin olevan tunteidensa vietävissä.⁶⁰ Kun tähän

---

⁵² *Puella*, tyttö. Papittaren virka ei tehnyt lapsesta sosiaalisesti aikuista, vaan osa hänen vestaaliuttaan oli aluksi olla sosiaalisesti lapsi ja pyhä. Sihvonen 2020, 25, 103–104.

⁵³ Sihvonen 2020, 92.

⁵⁴ Hal. 2.67.3–4. & esim. Liv. 2.42.11. Ks. myös Sihvonen 2020, 51, 196.

⁵⁵ Sihvonen 2020, 31.

⁵⁶ Severy 2003, 100.

⁵⁷ Sihvonen 2020, 9.

⁵⁸ Liv. 1.3.11.

⁵⁹ Liv. 1.4.2.

⁶⁰ Bobou 2023, 105.

kontrolloimattomuuden oletukseen liitetään käsitys, että seksuaalisuus tiivistyi siihen, mitä mies teki naiselle, on asetelma selvä.⁶¹ Rea Silvian voidaan nähdä olevan vastuussa neitsyyden menetyksestä ja raskaaksi tulemisesta. Livius nimittää tapahtunutta ”hairahdukseksi”, mutta Rea Silvia ei jää narratiivisesti mykäksi, vaan ilmoittaa itse lasten synnyttyä, että lasten isä on sodanjumala Mars.⁶² Näin Livius nojaa kertojanvaltansa tai jumalallisten voimien selittämättömän väliintulon sijaan nuoren naisen inhimilliseen todistukseen asiasta.

Rea Silvia on toisaalta Vestan kultin tärkeimmän periaatteen rikkoja, toisaalta Romuluksen ja Remuksen äiti ja tätä kautta Rooman synnyttäjä. Rea Silvian rooli äitinä on narratiivisesti vahvempi kuin hänen roolinsa vestaalina, eikä Livius tuomitsekaan Rea Silviaa vaan antaa hänelle tilaa tarinassa ja kutsuu lukijan myötäelämään Rea Silvian vastoinkäymisiä. Vaikka Rea Silviaan kohdistuu kovaa kontrollia, ja hän on lähinnä tapahtumien kohde eikä tekijä, rooli Rooman kantaäitinä tekee hänestä ristiriitaisen mutta ihailtavan hahmon. Rea Silvia asettaa omilla sanoillaan perustan roomalaiselle identiteetille sodanjumalan jälkeläisinä. Samalla Rea Silvian oma ilmoitus asiasta on Liviuksen keino korostaa vanhimpien traditioiden – kuten Mars-jumalan isyyden – myyttistä luonnetta ja etäännyttää itseään tarinaperinnön merkillisimmistä käänteistä.

Narratiivisesti Rea Silvian raskaus on petos vestaalin arvoja vastaan, mutta Rea Silvian hahmossa ei ole mitään petollista. Haavoittuvasta asemastaan huolimatta Rea Silvia ei kohtaa vestaaleille määrättyä kuolemanrangaistusta. Toisin kuin Horatian kohdalla, Rea Silvian narratiivissa rajojen ylityksestä ei seuraa kuolema. Sen sijaan Rea Silvia säästetään ja hän joutuu suhteellisen armollisesti vain vankeuteen. Tämä osoittaa Liviuksen moraalien olevan Rea Silvian puolella.

---

⁶¹ Seppälä 2021, 58.

⁶² Liv. 1.4.2.–3. Dionysios Halikarnassoslainen (60–7 eaa.) kertoo Rea Silvian tarinan Liviusta pitemmin, ja vaikka hänkin kyseenalaistaa, onko lasten isä Mars, hän ei Liviuksesta poiketen laita Rea Silviaa ottamaan asiaan kantaa. Hal. 1.77.1.–4. Tässä vertailulähteessä Rea Silviasta käytetään nimeä Iliä.

4. Johtopäätökset

Rooman myyttinen historia on keskustelua roomalaisesta identiteetistä. Säilyneet kuvaukset Rooman synnystä ja alkuhämäristä ovat ainutlaatuinen ja arvokas kurkistus roomalaiseen ajatteluun ja asenteisiin. Myyttinen tarinaperinne on Liviuksen konteksti kuvata kriisien olemusta, niiden vaikutusta ja niistä selviytymistä. Livius eli poliittisten ja yhteiskunnallisten myllerrysten keskellä, mikä näkyy tyttöjen ja poikien rooleissa. Nuoret esiintyvät kriisien keskellä, ja heidän roolinsa liittyvät poikkeustilanteisiin. Nuoret tuovat mukanaan narratiivisen muutoksen. Heidän toimintansa ja läsnäolonsa sekä ratkaisee konflikteja että uhkaa Rooman vakautta.

Ennen lopullista aikuistumista nuoret sijoittuvat rajoiltaan epätarkalle ”harmaalle alueelle”, jossa he eivät ole sosiaalisesti enää lapsia, mutta eivät myöskään vielä aikuisia. Harmaa alue korostuu sotivien nuorukaisten sekä kihloihin menneiden tyttöjen kohdalla. Hyvä esimerkki sijoittumisesta harmaalle alueelle ovat Horatiukset ja Horatia.⁶³ He kaikki sijaitsevat sosiaalisesti häilyvällä alueella. Horatia on kihloissa, ja näin määrittelemättömässä tilassa sosiaalisen lapsuuden ja aikuisuuden välissä. Nuoret Horatiukset ovat sotilaita, eli vähintään 17-vuotiaita. Heidät mainitaan luonnoltaan hurjiksi, mikä antiikissa viittasi nuoruuden väkevään kiivauteen ja voimaan, ja heitä kutsutaan nimityksellä *iuvenes*, nuoret.⁶⁴ Christian Laesin ja Johan Strubben mukaan antiikissa murrosikää kuvaavat käsitteet *iuventus* ja *adulescentia* saatettiin yhdistää sekä murrosikäisiin nuorukaisiin että uransa huipulla paistatteleviin aikuisiin miehiin.⁶⁵

Narratiivisen analyysin avulla jaoin kaikki löytämäni tapaukset lapsista ja nuorista seitsemään tyyppikertomukseen, joiden avulla jäsensin Liviuksen narratiivia. Nämä tyyppikertomukset olivat ”Alaikäisyys vaikuttaa valtaanpääsyyn”, ”Lapset jatkuvuuden symboleina”, ”Tytöt kontrollin kohteena”, ”Erityisyksilöt uskonnollisella kentällä”, ”Hurjastelevat nuorukaiset”, ”Tytöt sankareina” ja ”Lapset herättävät sääliä”. Tyyppikertomukset toivat esiin erilaisia rooleja, joissa nuoret toimivat. Livius antoi nuorille kolmenlaisia rooleja, joista parhaat esimerkit löytyvät *Ab urbe condita* kahden ensimmäisen osan tyttöjen narratiiveista. Tyyppikertomuksista päähuomioni kiinnittyikin ”Tyttöihin sankareina ja kontrollin kohteena”.

Ensimmäinen rooli, jota Livius korostaa, on sankaruus. Sankarit, kuten Cloelia, asettavat toiminnallaan ihailtavan esimerkin ja edustavat roomalaisia hyveitä. Sankarit Liviuksella toimivat poikkeuksellisessa tilanteessa poikkeuksellisella tavalla, mutta ohjaavat kapinallisuuden Rooman hyväksi ja saavat siksi teoistaan palkinnon. Toistuvasti Liviuksen nuoret sankarit ovat rohkeutensa

---

⁶³ Horatiukset esitellään. Liv. 1.24.1. & Horatia esitellään. Liv. 1.26.2.

⁶⁴ Liv. 1.25.3.

⁶⁵ Laes & Strubbe 2014, 17.

takia kuolemanvaarassa, ja urotekojensa hetkellä he ovat yksin tai ilman auttajia. Tapaukset eivät kuitenkaan pääty traagiseen kuolemaan, vaan kunniaan ja hengissä selviämiseen lähes mahdottomista olosuhteista, mikä kannustaa lukijoita isänmaallisuuteen ja hyveiden noudattamiseen. Nuoret sankarit edustavat lupausta, että hän, joka toimii oikein silloinkin, kun on jäänyt yksin, saa kunniaa ja hyviä asioita osakseen.

Toinen rooli on tuhontuoja. Ajattelemattomat tai itsekkäät nuoret, kuten Horatia astuvat sosiaalisen järjestyksen rajojen yli ja saavat toiminnastaan ankaran rangaistuksen. Tuhontuojat uhkaavat normeja ja vaarantavat Rooman turvallisuuden. Livius käyttää muutamassakin käänteessä narratiivia, jossa tyttö pettää isänmaansa ja kohtaa sen takia kuoleman. Narratiivi ei ole kuitenkaan kaksiosainen (petos ja kuolema) vaan kolmiosainen: ensin on petos, sen jälkeen kuolema ja kolmantena muistaminen. Sekä sankareita että tuhontuojia muistetaan yhdistämällä heidän tarinansa tapahtumapaikkoihin. Cloelian ratsastajapatsas ja Horatian hautamuistomerkki sekä symbolinen ies osoittavat niin hyvien kuin varoittavienkin esimerkkien olevan muistamisen arvoisia.

Kolmas rooli on sankaruuden ja tuhontuojan välimaastossa toimiva rajojenylittäjä ja Rooman rakentaja. Rea Silvia osoittaa, että nuoren rooli voi olla ristiriitainen. Tuhontuojat tuovat näkyviin sosiaalisen hyväksyttävyyden rajat ja joutuvat toimintansa vuoksi kontrollin kohteeksi. Rea Silviaa kontrolloidaan monta kertaa, ja hän toimii asemansa peruseriaatteita vastaan, mutta hän ei ole varoittava esimerkki vaan roomalaisten kantaäiti. Kun tarkastelen Rea Silvian tapauksen kontekstia, jossa samaan aikaan vallitsee tabujen rikkominen – lasten saaminen Vestan neitsyenä – sekä merkittävä jälkimaine – Romuluksen ja Remuksen äiti – ei yhtälö ole niin ristiriitainen kuin miltä se näyttää. Pyhän neitsytlupauksen rikkoutuminen on narratiivisesti tarpeellinen tapahtuma, josta Rea Silviaa ei moralisoida. Rea Silvian kohdalla on kyse poliittisesta kriisistä ja anastetusta vallasta, jonka kuuluu palata vielä kerran takaisin syrjäytetyn kuninkaan jälkeläisille. Poikkeustilanne tarvitsee poikkeusyksilön, ja silloin myös poikkeuksellinen käytös on narratiivisesti hyväksyttävää.

Liviuksen teksteissä on paljon poikia ja nuoria miehiä, jotka toimivat edellä luetelluissa rooleissa. Moneen otteeseen Livius – aikansa patriarkaalisen yhteiskunnan odotusten mukaisesti – painottaa miespuolisten jälkeläisten tärkeyttä.⁶⁶ Pojat ja nuorukaiset Rooman tulevana valtionmiehinä ovat merkittävä ja suuri osa Liviuksen narratiivia, mutta tytöt nousevat esiin poikkeuksellisuutensa tähden. Heiltä ei odottaisi miesten toimintaan verrattavaa käytöstä, mutta silti tytöt toimivat yhtä sankarillisesti sekä alhaisesti kuin miehet. Tästä syystä tytöt ovat Liviuksen kerronnan kärki. Heidän

---

⁶⁶ Aeneakselle syntyy miespuolinen jälkeläinen. Liv. 1.1.11. Amulius näkee miespuoliset jälkeläiset ohittamattomana uhkana itselleen eli alkuperäiselle kuninkaalle elintärkeinä. Liv. 1.3.11. Roomalaisesta Fabiusten suvusta kaatuvat kaikki miespuoliset jäsenet paitsi yksi nuori poika, jonka ansiosta suku ei sammuu vaan menestyy tulevaisuudessa. Liv. 2.50.11.

kontrollia ja rajoja pakeneva käytöksensä tiivistää kriisien arvaamattoman luonteen, joten tyttöjen poikkeukselliset hyveet ja paheet ovat Liviuksen tehokkain keino korostaa moraalisten opetustensa viestiä.

Jatkotutkimuksissa kiinnittäisin huomiota, miten tyttöjen kontrollointi ja kuolema määrittävät sosiaalisia sääntöjä, miten isänvalta vaikuttaa lasten ja nuorten narratiiviseen tilaan, ja miten lasten ja nuorten roolit kehittyvät *Ab urbe conditan* myöhemmissä osissa. Lisäksi tutkimus on herättänyt minut pohtimaan, kuinka Livius neuvottelee myyttisten tapahtumien yliluonnollisuudesta tekstissään ja miten lasten ja naisten roolit liittyvät *Ab urbe conditassa* toisiinsa.

5. Lähteet

Titus Livius, *Ab urbe condita* I-II.

Dionysios Halikarnassoslainen, *Rhomaïke arkhaiologia* I-VI.

6. Tutkimuskirjallisuus

Baker, Patricia, “Health and Science”. Teoksessa Harlow, Mary & Laurence, Ray (toim.), *A Cultural History of Childhood and Family in Antiquity*. Berg: New York, 2010, 153–170.

Cimala, Peter, “‘Do not submit Again to a Yoke of Slavery’ – Liberation in Christ as a ‘New Exodus’ in Paul’s Letter to Galatians”. Teoksessa Hušek, Vít & Roskovec, Jan (toim.), *Interactions in Interpretation – The Pilgrimage of Meaning Through Biblical Texts and Contexts*. BRILL: Leiden, 2021, 168–191.

Fafinski, Mateusz & Riemenschneider, Jakob, “Literarised Spaces – Towards a Narratological Framework for Late Antiquity and the Early Middle Ages”. Teoksessa Fafinski Mateusz & Riemenschneider, Jakob (toim.), *The Past Through Narratology – New Approaches to Late Antiquity and the Early Middle Ages*. Heidelberg University Publishing: Heidelberg, 2022, 7–23.

Graumann, Alexander Lutz, “Children’s Accidents in the Roman Empire – The Medical Eye on 500 Years of Mishaps in Injured Children”. Teoksessa Laes, Christian & Vuolanto, Ville (toim.), *Children and Everyday Life in the Roman and Late Antique World*. Routledge: New York, 2017, 267–286.

Hälikkä, Riikka, “Juhliva keisari, juhliva Rooma”. Teoksessa Syrjämaa, Taina (toim.), *Vallan juhlat – Juhlivan vallan kulttuuri antiikista nykypäivään*. Kirja-Aurora: Turku, 2003, 15–30.

Kaimio, Jorma, ”Johdanto”. Teoksessa Titus Livius, *Rooman synty – Ab urbe condita I-II*. WSOY: Juva, 1994, 11–24.

Katajala-Peltomaa, Sari & Vuolanto, Ville, *Lapsuus ja arki antiikissa ja keskiajalla*. Gaudeamus: Helsinki, 2013.

Laes, Christian, *Children in the Roman Empire – Outsiders Within*. Cambridge University Press: Cambridge, 2011.

Laes, Christian, “Touching Children in Roman Antiquity – the Sentimental Discourse and the Family”. Teoksessa Laes, Christian & Vuolanto, Ville (toim.), *Children and Everyday Life in the Roman and Late Antique World*. Routledge: New York, 2017, 60–78.

Laes, Christian & Strubbe, Johan, *Youth in the Roman Empire – The Young and the Restless Years?* Cambridge University Press: Cambridge, 2014.

Larsson Lovén, Lena & Strömberg, Agneta, ”Economy”. Teoksessa Harlow, Mary & Laurence, Ray (toim.), *A Cultural History of Childhood and Family in Antiquity*. Berg: New York, 2010, 45–60.

Mackey, Jacob L., ”Roman Children as religious agents: the cognitive foundation of cult”. Teoksessa Laes, Christian & Vuolanto, Ville (toim.), *Children and Everyday Life in the Roman and Late Antique World*. Routledge: New York, 2017, 179–197.

Mustonen, Pia, “Avioparit pyhän palveluksessa – Pappispariskunnat arkaaisten kuninkaiden seuraajina Rooman valtionuskonnossa”. Teoksessa Rantala, Jussi (toim.), *Keisarit ja kurtisaanit – Perhe, valta ja seksi antiikin Roomassa*. SKS: Helsinki, 2018, 215–236.

- Pyy, Elina, ”Gender, Sexuality and the Body”. Teoksessa Laes, Christian & Vuolanto, Ville (toim.), *A Cultural History of Youth in Antiquity*. Bloomsbury Academic: Lontoo, 2023, 113–132.
- Rantala, Jussi, ”Yhtä suurta perhettä – *Concordia* ja Septimius Severuksen keisaripropaganda”. Teoksessa Rantala, Jussi (toim.), *Keisarit ja kurtisaanit – Perhe, valta ja seksi antiikin Roomassa*. SKS: Helsinki, 2018, 124–144.
- Rawson, Beryl, *Children and Childhood in Roman Italy*. Oxford University Press: New York, 2003.
- Severy, Beth, *Augustus and the Family at the Birth of Roman Empire*. Routledge: London, 2003.
- Shelton, Jo-Ann, ”The State”. Teoksessa Harlow, Mary & Laurence, Ray (toim.), *A Cultural History of Childhood and Family in Antiquity*. Berg: New York, 2010, 115–132.
- Schaeffer, Jean-Marie, ”Fictional vs. Factual Narration”. Teoksessa Hühn, Peter, Meister, Jan Christoph, Pier, John & Schmid, Wolf, *Handbook of Narratology*. De Gruyter: Berliini, 2014, 179–196.
- Seppälä, Serafin, *Antiikista Bysanttiin – Aatehistoriallisia muutoksia*. Gaudeamus: Helsinki, 2021.
- Sigismund-Nielsen, Hanne, ”Slave and Lower-Class Roman Children”. Teoksessa Evans Grubbs, Judith & Parkin, Tim, *The Oxford Handbook of Childhood and Education in the Classical World*. Oxford University Press: New York, 2013, 286–301.
- Sihvonen, Outi, *The Vestal Virgins and Power – Tradition and Change in Third Century Rome*. Tampere University: Tampere, 2020.
- Sihvonen, Outi, ”*Virgo vestalis maxima* – Papitar, sisar ja esikuva”. Teoksessa Rantala, Jussi (toim.), *Keisarit ja kurtisaanit – Perhe, valta ja seksi antiikin Roomassa*. SKS: Helsinki, 2018, 237–261.
- Taavitsainen, Irma, ”Narratives as Literary Commonplaces in Late Medieval and Early Modern Medical Writings”. Teoksessa Olson, Greta (toim.), *Current trends in Narratology*. De Gruyter: New York, 2011, 254–273.
- Vaahtera, Jyri, ”Roomalaisen historiografian ongelmia”. Teoksessa Hiekkalinna, Tiina & Seppänen, Minna (toim.), *Philologia Classica – lähteitä, lähestymistapoja ja metodeja*. Turun yliopisto, klassiset kielet ja antiikin kulttuuri: Turku, 2010, 115–126.
- Vuolanto, Ville, ”Faith and Religion”. Teoksessa Harlow, Mary & Laurence, Ray (toim.), *A Cultural History of Childhood and Family in Antiquity*. Berg: New York, 2010, 133–152.
- Vuolanto, Ville, ”Isänvalta ja äidinrakkaus? Lapset, vanhemmat ja muu kotiväki myöhäisantiikissa”. Teoksessa Rantala, Jussi (toim.), *Keisarit ja kurtisaanit – Perhe, valta ja seksi antiikin Roomassa*. SKS: Helsinki, 2018, 77–96.
- Walter, Sabina, ”Conflicting Narratives in Late Antique Law Concerning Jews”. Teoksessa Fafinski Mateusz & Riemenschneider, Jakob (toim.), *The Past Through Narratology – New Approaches to Late Antiquity and the Early Middle Ages*. Heidelberg University Publishing: Heidelberg, 2022, 93–106.
- Woodman, Anthony John, *Rhetoric in Classical Historiography*. Areopagitica Press: Portland, 1988.